

О.П. Коваленко*

Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Київ

СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ САМООРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Вводиться поняття «метаантропологічне управління» синхронною взаємодією процесів зародження, функціонування і розвитку соціально-економічних організмів, яке здійснюється людиною з філософським світоглядом. Розглядаються економічні, освітні, організаційні, комунікаційні аспекти управління як створення умов для самоорганізації соціальних просторів громади. Наведено план першочергових дій для громади. Поставлені завдання розробки і втілення методології комунікаційного полілогу для прийняття рішень громадою та освітніх програм для виховання архетипічного філософського світогляду та метаантропологічних здібностей українців, що були тимчасово приховані.

Ключові слова: самоорганізація, соціально-економічний організм, децентралізація, інноваційні грона, метаантропологічне управління, філософський світогляд.

Соціально-економічне буття функціонує як взаємодія бінарних (двофазних) процесів: *інтеграція—диференціація, централізація—децентралізація, спеціалізація—універсалізація*. Одна фаза розвитку породжується, змінюється і взаємодіє з іншою. Рух є неперервним і підпорядковується законам гармонії, цілісності та взаємодії протилежностей, а також антропологічному управлінню (цілеспрямованому впливу людини на процеси).

Сьогодні для українського соціально-економічного організму очевидним є рух в управлінській ієрархії від центру до периферії — від централізованого управління до самоуправління і самоорганізації. В соціально-економіч-

ному аспекті розвитку ми знаходимося в точці біфуркації циклу — точці переходу від однієї до іншої фази буття. Можемо або вийти на нову орбіту космосу (порядку), або перетворити буття в хаос.

Аналізуючи поточну ситуацію з точки зору позитивного мислення, можна сказати, що руйнівні процеси несуть енергію для творення нових вимірів буття. При усвідомленому управлінні процесами, що вже саморухаються, можна і потрібно використовувати енергію, яка ними продукується, для сприяння процесам самоорганізації нових соціально-економічних організмів.

Правомірно розглядаючи їх як живі організми з безмежною кількістю функцій і взаємодіючих процесів, слід визнати, що для управління умовами їх зародження, самоорганізації та розвитку потрібні нові методи управління, які передбачають усвідомлену людиною гармонійну синхронізацію взаємодії процесів різної природи: економічних, освітніх, соці-

* Стаття підготовлена у 2014 році під час роботи автора у відділі територіального та галузевого управління ННЦ «Інститут аграрної економіки» (Київ) на посаді старшого наукового співробітника.

Гроно калини як образ соціально-економічних організмів, притаманних Україні. Краса, корисність, єдність, індивідуальність — характерні риси як для калини, так і для соціально-економічних структур

альних, культурних, технологічних, кліматичних тощо.

Саме тому на сучасному етапі необхідні зміни парадигми управління соціально-економічними системами-організмами, новий стиль управління — метаантропологічний [3, с. 207]. Об'єктом такого управління в сучасній Україні є процеси самоорганізації багатовимірних соціально-економічних систем, а суб'єктом — людина, яка набуває філософського світогляду [3, с. 219].

Пропонуємо розглянути новий стиль (зразок, парадигму) управління на перетині централізованого та децентралізованого устрою соціально-економічного організму. Нова парадигма передбачає, що при децентралізації акцентується увага на створенні умов для самоорганізації на більш низьких рівнях управлінської ієрархії цілісних (інтегрованих за латинською етимологією) соціально-економічних структур у територіальному просторі громад, здатних ефективно і самостійно функціонувати, об'єднуватися і інтегруватися в системи більш високого рівня за потребою. При цьому процес прийняття стратегічних рішень щодо розвитку простору доцільно підпорядкувати громаді, що передбачає першочергову розробку методології комунікації, яка творить вива-

жені і узгоджені рішення, гармонійні в усіх сферах буття.

Необхідність створення умов для самоорганізації, а не творення самих організаційних структур вимагає відповіді на запитання: *Що робити та як це зробити?*

Для реалізації ідеї потрібна довгострокова стратегія. Для її розробки доцільно скористатися досвідом економічно-розвинених країн, що вже пройшли подібний шлях і мають позитивний досвід децентралізованого буття. Це корисно ще й тому, що уніфікація методів і відповідна структурованість «за образом і подобою» дозволить полегшити вступ соціально-економічного організму України до цілісної системи світової економіки.

Маючи намір потрапити в поле дії європейських правил, Україна повинна підтримати використання співзвучних методів для управління процесами самоорганізації. Надзвичайно своєчасною та корисною для новітніх українських управлінських ініціатив може стати сучасна європейська стратегічна політика, відображена в документах, розроблених під егідою Європейської Комісії EUROPE 2020, COM (2010) [1, 2].

В основі стратегічної європейської ідеї лежить очікуваний резонанс наукової діяльності (R&D) і підприємницької ініціативи, що приводить до появи у соціально-економічному просторі громад нових утворень — інноваційних грон підприємств і організацій (*clusters*), схожих на гроно калини (див. рисунок), із спільною метою — розвиток виробництва «проривних» інноваційних продуктів, притаманних даному простору.

Через фінансову підтримку наукових проєктів (у т.ч. через фонди FP7, Horizon 2020 тощо) заохочується співробітництво наукових (у т.ч. приватних) організацій з підприємствами бізнесу та соціальними інститутами. Ідея полягає в тому, що наукові інститути генерують нові знання щодо інноваційних продуктів і передають їх приватним користувачам — підприємцям (особливо малим та середнім) та громадським орга-

нізаціям, що створює умови самоорганізації соціально-економічних просторів навколо інноваційного виробництва. Цей досвід є безцінним для української науки, що потерпає від відсутності замовників. Українські наукові установи можуть отримати ринок збуту для результатів наукових досліджень, передаючи результати досліджень (*knowledge transfer*) для самоорганізації і саморозвитку соціально-економічних організацій, інтегрованих в грона (*clusters*).

Найважливіша якість і роль такого інноваційного грона — бути аттрактором, який, як магніт, притягує наукові ідеї, інновації, інвестиції, талановитих людей, ресурси місцевості. Цей магніт створює соціально-економічне «магнітне поле» економічного і громадського розвитку. Це поле формує інвестиційний клімат, можливості для виникнення нових робочих місць, поліпшення якості життя людей, відновлення і збереження природних ресурсів, розвиток свідомості людини. При цьому важливим є найбільш повне використання потенціалу конкретного соціального простору, що в економічному аспекті пов'язане із спеціалізацією виробництва на найбільш ефективній групі продуктів. Спеціалізація є результатом знаходження свого призначення, свого неповторного образу кожним соціально-економічним утворенням. При їх інтеграції в структури більш високого порядку з розмаїття спеціалізованих можливостей виникне гармонізована цілісна світова економічна система.

У відповідності до європейських стратегій розумної або інтелектуальної (англ. *smart*) спеціалізації кожна українська громада має здійснити наступні кроки для розвитку власного соціально-економічного простору:

- ✦ провести аналіз кліматичного і виробничого потенціалу, виявити можливості для інновацій і інвестицій;
- ✦ знайти, захистити і підтримати носіїв інноваційних ідей;
- ✦ розробити можливі стратегії їх реалізації;
- ✦ організувати масову активну комунікацію в громаді;

- ✦ знайти або створити методи для прийняття стратегічних рішень;
- ✦ забезпечити публічний розгляд ідей щодо інноваційних продуктів;
- ✦ вибірково обмежити число пріоритетів для розвитку;
- ✦ заснувати і запровадити в життя економічні і соціальні інструменти для антропологічного управління;
- ✦ спрямовувати зусилля внутрішньої і зовнішньої політики для розвитку кожної людини і громади в цілому.

Вкрай своєчасною могла б бути розробка української стратегії «розумної» інтелектуальної спеціалізації на зразок європейської [2], яка органічно вкладеться в політику розвитку громад. Стратегія спеціалізації має передбачати фінансові та ресурсні вкладення лише в області інноваційних переваг громади (інвестиції виключно у виробництво інноваційного продукту, ефективного на даній території). При цьому передбачається концентрація усіх ресурсів на ключових пріоритетах і можливостях розвитку та готується за необхідності обґрунтований запит на підтримку проектів державою.

Початкова фінансова підтримка державою співробітництва науки і підприємництва сприятиме самоорганізації інноваційних грон силами приватної ініціативи, яка врівноважується адміністративними вимогами до відновлення природних ресурсів, розвитку людини, збереження гармонії в соціально-економічному просторі.

Згідно зі світовим досвідом необхідними (але не достатніми) вимогами для появи інноваційних грон (*clusters*) в умовах ринкової економіки є поява нового інноваційного продукту та знаходження або створення потенційного ринку його збуту. При наявності цих стартових умов громада у першочерговому порядку має:

- ✦ усунути обмеження для виникнення нових ринків;
- ✦ налагодити координацію між організаціями науки, бізнесу та трансферу технологій;
- ✦ організувати і реалізувати акції для стимулювання попиту на інноваційні продукти;

✦ встановити стандарти, підготувати ресурси.

Одночасно слід створити умови для розвитку освітнього середовища, сприятливого для формування філософського світогляду громадян, тобто запровадити освітні програми з організації, управління, керівництва, світоглядних дисциплін для особистостей, які є носіями ідей, ініціаторів проєктів, управлінців та ключових виконавців. Допомога держави у цій сфері є доцільною.

Завдяки метаантропологічним управлінським діям у новому стилі в соціально-економічному та екологічному просторі територіальної громади з великою ймовірністю можуть виникнути (проявитися) інтегровані організми – суцвіття і грона підприємств і організацій, спеціалізованих на інноваційному продукті (продуктах) для даного регіону, які дозволять реалізувати унікальні можливості громади та її простору, стануть аттракторами для інновацій і інвестицій, сприятимуть розвитку співробітництва, яке виявиться більш ефективним, ніж конкуренція.

Автор висловлює щирю подяку колективу відділу територіального та галузевого управління ННЦ «Інститут аграрної економіки» за співпрацю над задумом та змістом статті.

ЛІТЕРАТУРА

1. *A Strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. Communication from the Commission EUROPE 2020, COM (2010), Brussel, 3.3.2010. – 34 p.
2. *Guide to research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3)* European Commission, DG Regional Policy, March 2012. – 117 p.
3. Філософська антропологія: словник / Хамітов Н., Крилова С., Розова Т. та ін.; за ред. Н. Хамітова. – К.: КНТ, 2014. – 472 с.

REFERENCES

1. *A Strategy for smart, sustainable and inclusive growth*. Communication from the Commission EUROPE 2020, COM (2010), Brussel, 3.3.2010.
2. *Guide to research and Innovation Strategies for Smart Specialisations (RIS 3)* European Commission, DG Regional Policy, March 2012.
3. *Philosophical Anthropology: dictionary*. Khamitov N., Krylova S., Rozova T. Ed. N. Khamitov. Kyiv: KNT, 2014 [in Russian].

О.П. Коваленко

ННЦ «Институт аграрной экономики»
НААН, Киев

СОЗДАНИЕ УСЛОВИЙ ДЛЯ САМООРГАНИЗАЦИИ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИИ

Вводится понятие «*метаантропологическое управление*» синхронным взаимодействием процессов зарождения и функционирования социально-экономических организмов, которое осуществляется человеком с философским мировоззрением. Рассматриваются экономические, образовательные, организационные, коммуникационные аспекты управления как создание условий для самоорганизации социальных пространств общины. Представлен план первоочередных действий для сообществ. Поставлены задачи по разработке и воплощению методологии коммуникационного полилога для принятия решений и образовательных программ для воспитания архетипического философского мировоззрения и метаантропологических способностей людей, которые были временно скрыты.

Ключевые слова: самоорганизация, социально-экономический организм, децентрализация, инновационные гроздьи, метаантропологическое управление, философское мировоззрение.

О.П. Коваленко

NSC «Institute of Agrarian Economics»,
NAAS of Ukraine, Kyiv

CREATING CONDITIONS FOR MANAGING THE PROCESSES OF SELF-ORGANIZATION OF UKRAINIAN SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS IN THE DECENTRALIZATION ENVIRONMENT

A concept for «*meta-anthropological management*» of synchronous interaction of the processes of socio-economic organisms' emergence and functioning is introduced. Such management is performed by a person with philosophical worldview. The economic, educational, organizational, and communication aspects of management as creating conditions for self-organization of community social spaces are discussed. A priority action plan for the community is presented. Objectives and tasks are formulated to develop and implement the communication polylogue methodology for decision-making by community and educational programs to foster an archetype philosophical worldview and meta-anthropological capabilities of Ukrainians that were temporally hidden.

Keywords: self-organization, socio-economic organism, decentralization, innovative clusters, metaanthropological management, philosophical outlook.

Стаття надійшла до редакції 31.07.15